gustaja (Tartu, 1904, II tr. Tall., 1921), Elsa (Tall. 1907) ja Kirjatööde kogu I (Tall., 1916); tema näidendeist on ilmunud »Sõnajala õis« (Tall., 1920) ja »Uus miinister« (Tall., 1922). Peale nende on ta avaldanud rea õpiraamatuid: Hea sõber (Rakv., 1903), Algharjutused (Tall., 1906). Eesti laste aabits (Tall., 1907), Etteütluste kogu (Tall. 1911), Eesti Kooli Lugemiseraamat I (1914); lisaks lasteraamatu »Ennemuistsed jutud Reinuwaderist rebasest« (Tall., 1911, III tr. 1920) ja karskussisulise »Raamat neile, kes oma lapsi armastavad« (Tall., 1911). Ühtlasi on P.-ilt ilmunud aastakümnete jooksul ajakirjanduses suur hulk artikleid kirjanduse, keele, kasvatuse ja üldkultuuri küsimuste kohta. — P.-i kirjanduslik tegevus algas juba tema seminaris õppimise ajal, nii vähe kui selle asutise vaim soodustaski osavõtmist eesti elust. See kirjanduse harrastus liikus esialgu tõlkimise või senise kirjandusliku laadi jälgimise piirides, kuna autori omapärasem ainete ja vormiilm alles hiljemini mõjule pääsis. Kokkuvõttes võiks P.-i ilukirjanduslikku tegevust jagada kolme eri ajajärku. Kõige pealt ettevalmistav järk, mis ulatub a.-st 1886 kuni 1898. Selle ajajärgu väljapaistvamaks tööks on pikem jutustus »Ei iialgi!« (kirjutatud a. 1888), millele seltsivad mõned lühemad jutud või poolelijäänud katsed näitelavalises vormis. Kuigi autor juba siingi aimab oma hilisemat tõsist ja õpetlikku laadi, ometi on tema aine veel ebaaktuaalne ja käsitlusviis romantiline. Kuid a. 1898 kirjutas P. jutustused »Marjad silmas« ja »Ühe härja elulugu« (ilm. kogus »Paised« I) ning algas nendega oma teise, küll lühikese, kuid seda väärtuslikuma tegevusjärgu, mis on kindlustanud tema nimele väljapaistva koha eesti kirjandusloos. See on ajajärk, mil P. loobus järsult eesti kirjanduse seniseist traditsioonidest, selle aatevaesusest ja vormišabloonist. Ta sai ühes Ed. Wilde'ga (vt.) kirjandusliku realismi ja ühiselulise uuenduse vaimu kandjaks, kõites ajuti rohkemgi tähelepanu kui Wilde. Siis ilmusid mõne a. jooksul tema jutustused »Issanda kiituseks« (Paised II), »Hõiskama Jaagup« (Rahva Lõbu-leht 1900), »Tulge appi!« (Paised III) ja »Rahva-valgustaja«. Neis töödes oli esitatud rida pilte Eesti maaproletariaadi ja külaintelligentsi elust, nähtud sotsiaalse eritlusanniga ning sõnastatud terava sarkasmiga. Siin peegeldus ühtlasi ühiselulise mõtte asteastmeline arenemine rahvusliku vastolu juurest klassi-vastolu tundmiseni. Kuna esimesed neist töödest tähendasid kallaletungi senisele pool-feodaalsele korrale, siis võttis autor eriti »Rahva-valgustajas« arvustuse alla ka meie senise väliselt edumeelse, kuid sisuliselt alalhoidliku rahvusliku tegevusprogrammi. Kuid kõige lisaks tähendasid need tööd ka tunduvat sammu edasi meie kirjanduse kunstilises arenemises. Kuigi autor neis vahel pakkus inimkujude asemel ainult karikatuure ja tema vorm jäi tihtipeale krobeliseks, ometi lõikas siin meie naturalism oma esimesed ning parimad võidud, seda juba oma elulise aine ja rahvapärase keelega. Kahjuks ei püsinud aga P.-i võimed kaua sel kõrgusel ja vähemalt pärast 1905. a. revolutsiooni avaldub tema toodangus tunduv laskumine. Nii kannatavad tema jutustused »Liisi« (ilm. »Teatajas« 1905), »Kolonist« (Sõnumed 1906) ja »Elsa« magustatud romantika ning rõhutatud tendentsi all. Ja kuna P.-i seni ilmunud dramaatilised tööd kuuluvad samuti tema hilisemasse toodangusse, siis kannavad needki viimase tunnuseid ega tõuse igatahes tema püsiva väärtusega naturalistlikkude jutustuste tasapinnani. Sellevastu jäävad aga »Ühe härja elulugu«, »Tulge appi!« ja »Rahva-valgustaja« rahvapäraseltklassilisteks töödeks meie kirjanduses.

E. Dreverk, Ščedrin-Saltõkof ja E. P.-i »Paised« (Murrang 1921, nr. 5—6); Kampmann, Peaj. III, lk. 167—96; M. Martna, E. P.-i »Rahva-valgustaja« (»Edasi« album 1905); Ed. Mihkelson, E. P.-i »Rahva-valgustaja« (Noor-Eesti II, 1907); W. Ridala, E. kirj. ajal. (1922), lk. 94—97; A. Riis, E. P. ja Eesti elu paised (1901); F. Tuglas, Ed. Wilde ja E. P. (Noor-Eesti III, 1909); *idem*, E. P. (Kriitika II, 1926, lk. 182—88). *F. T.*

PETERSON, Ferdinand, insener ja politiline tegelane, sünd. 17. II 1887 Järvamaal Lehtse v. metsavahi pojana, õppis 1909. a. alates Peterburi polütehnikumis, mille lõpetas a. 1916 I järgu ehitusinseneri kutsega, teenis a. 1915 Vuoksi ja Volhovi koskede veejõu uurimise ja Peterburi elektrofitseerimise komisjonis ja määrati a. 1916 Vene põllutööministeeriumi käsutusse Golodnaja stepi niisutusprojekti koostamiseks. A. 1917 kutsuti P. Eesti Maavalitsuse liikmeks, kellena juhatas Maavalitsuse tehnikaosakonda, ja sai veebr. 1918 Eesti Ajut. Valitsuse teedeministriks. Saksa okupatsiooni ajal jätkas ta põranda all oma tegevust, organiseerides vastupanu okupatsioonivõimudele, võttis saksa sõjavägede lahkumisel Eestist nov. 1918 neilt üle ühendus- ja sideasutised ja sõlmis Ajutise Valitsuse volinikuna Riias Saksa revolutsioonilise valitsuse esindaja Aug. Winnig'iga (vt.) lepingu (»Riia rahu«) Saksa vägede evakueerimise, maavalitsemise ja side- ning liikumisvahendite üleandmise kohta; see leping oli esimene, mille iseseisev Eesti on ühe välisriigiga teinud.— Vabadussõjast sõdurina osa võtnud, valiti P.